

המסע בעקבות ארון הברית

האם ארון הברית נלקח בשבי, או שנגזז במחילות הר הבית?
מה אמר הרבי למי שניסה לחפש את הארון הנעלם בעומק ההר?
מסע היסטורי מרתק, ותובנה מדהימה על משמעותו של
בית המקדש בימינו.

[חוברת למרצה](#)

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

הלכות בית הבחירה

לתרומות והקדשות, צרו קשר info@jewishinsights.org
כדי להוריד מערכי שיעור נוספים, בקר באתר www.JewishInsights.org/he

Published and Copyright 2023 by
Shluchim Office International
816 Eastern Parkway, Brooklyn,
NY 11213
718.221.0500

5783 - 2023

ועדה מייעצת

הרב אשר דען - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטו, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - בבלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שוויץ

ספרדית

תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית

תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז

פורטוגזית

תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

עימוד | מוסי וולוסוב

אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל יוסוצקי
אדמיניסטרציה | מענדל גרינברג

משרד השלוחים

י"ר | הרב גדליה שמטוב
פיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים

הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג

עברית

עריכה לשונית | הרב זושא גרייזמאן
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית

תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח זוזגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

תוכן השיעור

5.....א. הקדמה

גלגוליו השונים של ארון הברית עד בית המקדש הראשון.

6.....א. היכן ארון הברית?

רבי אליעזר ורבי שמעון בר יוחאי סבורים שהארון הוגלה לבבל על ידי נבוכדנצר. (מקורות 1, 2). רבי יהודה בן לקיש לומד מהפסוקים שהארון לא זז מקודש הקדשים לעולם, וסבור שגנזו אותו מתחת לקודש הקדשים (מקורות 3, 4). התלמוד מוסיף פרטים נוספים: מי הורה לגנזו, מי עשה זאת, מתי ואיפה (מקור 5). דעה שלישית שהארון נגנז תחת אחת מלשכות בית המקדש (מקור 6).

7.....ב. פוסק הופך להיסטוריון?

הרמב"ם פוסק כדעת רבי יהודה בן לקיש, שהארון נטמן מתחת לקודש הקדשים (מקור 7). שואל הרבי: (1) מדוע פוסק הלכתי מתייחס לשאלה היסטורית, ואף מכריע בין הדעות השונות? (ב) הייתכן שיאשיהו הוציא את ארון הברית מקודש הקדשים כשלא היה לחץ חיצוני של כיבוש, ובכך פגם בעבודות המקדש למשך שנים רבות?

10.....ג. קודש קודשים חילופי.

הרבי מסביר שהרמב"ם אינו מתערב בהשערה היסטורית, אלא פוסק הלכה חשובה – שיחד עם המבנה הגלוי שנבנה על ידי שלמה, תוכנן חלק נוסף, נסתר, שיהיה קודש קודשים חילופי, ואף הוא קָדָשׁ באותה הזדמנות. הרא"ש אומר ששלמה המלך אף רמז לכך בברכה שנשא בחנוכת הבית (מקורות 8-9). כלומר, כשהרמב"ם מספר על גניזת הארון הוא לא מדבר רק על גורלו ההיסטורי של הארון, אלא מחדש דין בבנין הבית, שקודש הקדשים הנסתר, הוא חלק מהבנין המקורי וקדוש כמוהו.

כדי להוכיח שמקום גניזת הארון לא נעשה בדיעבד ובמצב חירום, אלא תוכנן מראש, מזכיר הרמב"ם שגניזת הארון נעשתה בצורה טקסית על ידי הלויים, על פי ציוויו של יאשיהו המלך, שבזמנו, מצב בני ישראל היה מהבטוחים ביותר, ובית המקדש לא היה בסכנה.

10.....ד. קודש קודשים נצחי.

מסביר הרבי, שהרמב"ם מחדש כאן חידוש גדול: שהחלק העיקרי מהבית הראשון – קודש הקדשים הגנזו – לעולם לא נחרב, וארון הברית נמצא שם עד היום באופן נצחי. וכאשר בית המקדש השני נבנה, הוא בעצם התחבר לאותו קודש קודשים קיים, וכך יהיה גם בבית המקדש השלישי. ולכן שלשת הבתים נחשבים בית אחד נצחי.

סיפור: הרב גץ, והחיפושים אחר ארון הברית.

לרגל שלושת השבועות נלמד על אחד הנושאים המרתקים ביותר בנוגע לבית המקדש. זיהוי מקומו של ארון הברית, שנעלם לאחר חורבן בית המקדש, שילמד אותנו תובנה מרתקת על בית המקדש עצמו.

השיעור על הלכות בית הבחירה

ליקוטי שיחות חלק כ"א,
שיחה ב' לפרשת תרומה עמ' 156 והלאה
(שיחת ש"פ דברים, תשמ"א)
ונוספו בו השלמות מ"שיחות קודש", הנחה בלתי מוגה,
בתרגום חברי המערכת.

הקדמה – גלגוליו של ארון הברית

אַרֹן הַבְּרִית, הקרוי גם ארון האלוקים או אַרֹן הַעֲדוּת, הוא הארון בו נשמרו לוחות הברית. ארון זה צופה זהב ועוטר בזר מזהב, הונח בקודש הקודשים שבמשכן, ונדד יחד עם בני ישראל במסעותיהם במדבר.

בקיעת הירדן

כאשר יהושע הוביל את עם ישראל לארץ ישראל, עמד בפניהם מכשול – נהר הירדן. על פי ציווי ה', חולל יהושע נס הדומה לקריעת ים סוף. הוא ציווה על הכוהנים נושאי ארון ברית ה' ללכת ראשונים, לאחר שדרכו הכוהנים נושאי הארון במי הירדן – נעצרו המים מזרימתם ונעצרו לחומה. רק לאחר שבני ישראל סיימו לעבור ואחרוני הכוהנים עצבו את הנהר, חזר הנהר לזרום כמקודם. לאחר שהתיישבו בארץ, השתכן הארון במשכן בשילה.

נפילת הארון בקרב הפלישתים

באחת המלחמות עם הפלישתים ניגפו ישראל בקרב, ואז הועלה רעיון – להביא את ארון הברית אל שדה הקרב, מתוך תקווה שזה יסייע לניצחון המלחמה. כאשר הגיע הארון אל המערכה, רגש המחנה, והפלישתים המבוהלים גייסו את כל כוחם – וניצחו. ארון הברית נלקח בשבי. כאשר יצא, הכהן הגדול של משכן שילה, שמע על כך, הוא נפל ומת. ניתן לשער את גודל הצער והתדהמה ששרר בקרב בני ישראל.

הפלישתים לקחו את הארון והביאו אותו אל העיר הפלישתית אשדוד, שם הוא הונח במקדש דגון – אליל פלישתי, כמחווה ניצחון על היהודים. למחרת בבוקר כשהגיעו כוהני דגון אל בית האלילים, הם מצאו את הפסל על הרצפה, כשהוא רכון בתנוחת השתחויה כלפי ארון הברית, והשיבו אותו למקומו. למחרת, הם שוב מצאו את דגון נופל אל מול ארון הברית, ראשו וכפות ידיו כרותים ומונחים על סף הדלת. במקביל, כעונש על שביית ארון הברית, העניש ה' את אנשי אשדוד ושולח בהם את מחלת ה'טחורים'. אנשי אשדוד החליטו להעביר את הארון לעיר פלישתית אחרת, וגם שם קרה אותו דבר, וכן הלאה.

לאחר שבעה חודשים – הם החליטו להשיב את הארון אל עם ישראל ולהיפטר מהשפעתו הרעה. הם העמיסו את הארון יחד עם מתנות על עגלה חדשה רתומה לשתי פרות, ושלחו אותה לכיוון ישראל. היהודים התרגשו מאוד לראות את הארון חוזר בהפתעה מוחלטת, ללא קרב וללא משא ומתן.

המעבר לירושלים

התחנה האחרונה של הארון היתה ירושלים. דוד המלך הביא את הארון לירושלים בחגיגה גדולה, וכאשר שלמה בנו בנה את בית המקדש, הוא העביר את הארון אל קודש הקודשים, אליו מותר להיכנס רק הכוהן הגדול, ופעם אחת בשנה בלבד – ביום כיפור.

להיכן הוא עבר משם?

גורלו של ארון הברית לאחר שהעבירוהו למקדש אינו ידוע. ברשימות שלל המשיסה של נבוכדנצר, וגם ברשימת הכלים שהשיב כורש מלך פרס לבניין המקדש השני, לא נזכר הארון.

מה באמת קרה לארון הברית? את זה ואת המשמעות של ארון הברית נלמד בשיעור שלפנינו.

א. היכן ארון הברית?

הוגלה לבבל

מקור 1 ספר דברי הימים ב' פרק ל"ו, פסוקים ה'-ו' [בשילוב ביאור הרב עדין אבן ישראל]

בן עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו, ואחת עשרה שנה מלך בירושלים, ויעש הרע בעיני ה' אלקיו. עליו עלה נבוכדנאצר מלך בבל ויאסרהו בנחשתיים [בכבלי מתכת כמו שנוהגים במושעים, והתכוון] להליכו בבלה. ומפלי בית ה' הביא נבוכדנאצר לבבל ויתנם בהיכלו בבבל.... ומלך יהויכין בנו תחתי.

לתלמיד
עמ' 3

בן שמונה שנים יהויכין במלכו, ושלשה חודשים ועשרת ימים מלך בירושלים, ויעש הרע בעיני ה'. ולתשובת [לאחר] השנה, שלח המלך נבוכדנאצר ויבאהו בבלה עם פלי חמדת בית ה' [נבוכדנאצר שב לארץ בפעם השנייה, החריס כלי מקדש נוספים, ולקח את יהויכין מלך יהודה לבבל] ומלך את צדקיהו אחיו על יהודה וירושלים.

מקור 2 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ג עמוד ב' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

שינינו בברייתא: רבי אליעזר אומר: ארון גלה לבבל, שנאמר: "ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנאצר ויבאהו בבלה עם פלי חמדת בית ה'". פלי חמדת המיחוד הלא הוא ארון הברית.

לתלמיד
עמ' 3

וכן רבי שמעון בן יוחאי אומר: ארון גלה לבבל, שנאמר: "הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתך עד היום הנה בכל לא יותר דבר אמר ה'" (ישעיה לט, ו) – אלו עשרת הדברות שבו, שגם הם לא נותרו.

רבי אליעזר ורבי שמעון בר יוחאי סבורים שהארון גלה לבבל על ידי נבוכדנצר. על אף שהארון אינו מופיע ברשימת הכלים, הם לומדים ממשמעותם של הפסוקים שהארון גלה לשם.

נגנז במחילות קודש הקודשים

מקור 3 ספר מלכים א', פרק ח' פסוקים ב'-ד', ה'-ח' [בשילוב ביאור הרב עדין אבן ישראל]

בספר מלכים מתוארת חנוכת בית המקדש והכנסת הארון לקודש הקדשים.

ויקחלו אל המלך שלמה כל איש ישראל, בירח האתנים בחג, הוא החדש השביעי. ויבאו כל זקני ישראל, וישאו הכהנים את הארון. ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד ואת פלי הקדש אשר באהל, ויעלו אתם הכהנים והלויים.

לתלמיד
עמ' 3

ויבאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו, אל דביר הבית אל קדש הקדשים אל תחת פני הפרובים. פי הפרובים פרשים כנפים אל מקום הארון, ויספו הפרבים על הארון ועל בדיו מלמעלה. ויארכו הבדים [מוטות הארון היו ארוכים ביחס למקום שבו הונח הארון] ויראו ראשי הבדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה [ראשי המוטות בלטו קצת מבעד לפרוכת של קדש הקדשים, אך לא נראו בגלוי] ויהיו שם עד היום הנה.

מקור 4 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ב עמוד ב' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

ורבי יהודה בן לקיש אומר: ארון במקומו נגנז, שנגאמר: "ויראו ראשי הפדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה", ובכל מקום שנגאמר "עד היום הזה", נשאר כך לעולם. משמע שנגנז הארון במקומו.

לתלמיד
עמ' 3

רבי יהודה בן לקיש לומד מהמילים "ויהיו שם עד היום הזה" שהארון לא זז משם לעולם, ולכן סבור שנגנז אותו מתחת לקודש הקודשים.

מקור 5 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ב עמוד ב' [בתרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל]

התלמוד מוסיף פרטים נוספים: מי הורה לגנזו, מי עשה זאת, מתי ואיפה.

יאשיהו. מלך יהודה בשנים 609-640 לפני הספירה (חורבן בית המקדש אירע בשנת ה-586 לפני הספירה). אביו אמון וסבו מנשה היו שניהם מלכים רשעים, אך הוא היה מלך כשר. בן שמונה שנים היה במלכו, ומלך 31 שנה.

ממלכת יהודה – המלך הראשון של עם ישראל היה שאול משבט בנימין, ואחריו מלכו דוד משבט יהודה, ובנו שלמה. לאחר מות שלמה – נחלקה מלכות ישראל לשתי ממלכות שונות: עשרת השבטים, ובראשם ירבעם בן נבט, נפרדו וכוננו ממלכה שנקראה ממלכת ישראל, ורחבעם מלך בירושלים על שבט יהודה ובנימין שנקראו ממלכת יהודה. בשטח ממלכת יהודה שכנו העיר ירושלים ובית המקדש.

משנגנז הארון, נגנזה עמו צנצנת המן שהיתה בצדו, וצלוחית שמן המושחה, ומקלו של אהרן וישקדיה ופרחיה, וארנזו ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל לאחר ששבו את הארון ונגפו בכמה מגפות, שנגאמר: "וכלי הזהב אשר השבתם לו אשם, תשימו בארנזו מצדו ושלחתם אתו והלך" (שמואל א' ו, ח).

לתלמיד
עמ' 4

ומי גנזו את הארון – יאשיהו מלך יהודה גנזו. ומה ראה שנגנזו – ראה שכתוב: "יולך ה' אתך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת" (דברים כח, לו) וכיון שידע שסוף ישראל לגלות, אמר: מוטב שלא יתבזה הארון בגלות ולכן עמד וגנזו, שנגאמר: "ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל" (דברי הימים ב' לה, ג), כלומר: מעתה שוב אין על הלויים עבודת משא הארון בכתף, וצליהם לעסק בעבודת השירה ונצילת השערים.

נגנז בלשכת העצים

מקור 6 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ד עמוד א' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

אמר רב נחמן: שנה החכם בתוספתא: "ונחמים אומרים: ארון הברית בלשפת דיר העצים היה גנזו".

לתלמיד
עמ' 4

אמר רב נחמן בר יצחק: אנו גם כן שנינו מעין דבר זה במשנה: מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק בדברים שונים, ובתוך כדי כך ראה בדיר העצים רצפה משנה מחברותיה. אחת ממצופות השליש ששמשו לה כרצפה, היתה גבוהה מן האחרות, ודבר זה מהנה עדות לכהן שנטלה ממקומה ולאחר מכן הושבה בתורה, ובא והודיע את חברו שיש שם רצפה מיוחדת, ולא הספיק לגמור לספר את הדבר היכן בדיוק ראה, עד שיצתה נשמתו וידעו בברור ששם ארון גנוז, ואין רוצים שיתגלה הדבר.

ושואלים: מה היה עשה אותו כהן שגלה את הרצפה? אמר ר' חלבו: הוא הקיש בקרדם על הרצפה, ובתוך כך גלה שמתחת לאותה מרצפת קדם חלל, המשמש כנדיא כפתח של מחילה.

שנה החכם מבית מדרשו של רבי ישמעאל: שני כהנים בצלי מומין היו ממינים את

הַעֲצִים, וְכָל עֵץ שֵׁשׁ בּוֹ תוֹלְעִים לֹא הָיוּ מֵעַלְיָם אוֹתוֹ לְמִזְבֵּחַ. וְנִשְׁמְטָה קֶרְדָּמוֹ שֶׁל
אֶחָד מֵהֶם וְנִפְלָה שָׁם לְאוֹתוֹ חֹר שֶׁהָיָה בְּרֹצְפָה, וְיִצְתָה אֵשׁ מִשָּׁם וְאָכְלָתוּ לְאוֹתוֹ כֶּהֱן,
וְשׁוֹב לֹא יָדוּעַ הֵיכָן בְּדִיוֹק הַמְּקוֹם.

ישנה דעה שלישית, שהארון נגנז תחת אחת לשכות בית המקדש שנקראה - לשכת דיר העצים. לשכה זו שימשה כמחסן העצים של בית המקדש, ובה היו כוהנים בודקים את עצי המערכה אם ראויים הם לעלות למזבח, ומסלקים מהם עצים שנמצאו בהם תולעים – הפסולים למזבח. התלמוד מספר על אירועים מפליאים שהתרחשו שם שהבהירו לכולם שאכן שם נגנז הארון.

שלושת הדעות הללו הן הדעות היחידות שמופיעות במסורת היהודית. מאז ומתמיד, ארון הברית הצית את דמיונם של חוקרים שניסו למצאו, או לפחות לשער היכן הוא נמצא. אנו לא נתייחס במסגרת זו, להשערות לא מבוססות, ונתמקד במסורות המובאות בדברי חז"ל.

ב. פוסק הופך להיסטוריון?

דעת הרמב"ם

הרמב"ם, בספרו משנה תורה, מקפיד להכניס לספרו רק דברים שהם בהגדרה של 'הלכות'. הוא לא מצטט מובאות היסטוריות או אגדות. לפיכך, מפתיע מאוד שהוא מתייחס לתעלומה הגדולה של ארון הברית, ואף לוקח צד.

מקור 7 משנה תורה, הלכות בית הבחירה, פרק ד' הלכה א'

אָבן הַיְתָה בְּקֶדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים בְּמַעְרְבוֹ שְׁעָלֶיהָ הָיָה הָאָרוֹן מְנַח. וּלְפָנָיו צִנְצָנֶת הַמָּן וּמִטָּה אֲהָרֹן. וּבָעֵת שֶׁבָנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת וַיְדַע שֶׁסּוּפוֹ לְחָרֵב, בָּנָה בּוֹ מְקוֹם לְגָנוּז בּוֹ הָאָרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וְעֻקְלָלוֹת, וַיֵּאשְׁיֵהוּ הַמֶּלֶךְ צָנָה וּגְנָזוּ בְּמָקוֹם שֶׁבָנָה שְׁלֹמֹה שְׁנָאָמַר: "וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים, לְכֹל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לְה', תָּנוּ אֶת אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מִשָּׂא בְּכַתֵּף, עֲתָה עֲבָדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" וְגו'. וּנְגִינוּ עִמּוֹ מִטָּה אֲהָרֹן וְהַצִּנְצָנֶת וְשָׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְכָל אֵלוֹ לֹא חָזְרוּ בְּבֵית שְׁנִי.

לתלמיד
עמ' 5

הרמב"ם מתאר באריכות את ההתרחשות ופוסק בצורה ברורה שאינה משתמעת לשתי פנים כדעת רבי יהודה בן לקיש, שהארון נטמן מתחת לקודש הקודשים.

<< הרבי

שאלה ראשונה

וצריך להבין¹: למאי נפקא מינה להלכה כל אריכות וסיפור הדברים, היכן ואיך ועל ידי מי נגנז הארון? והרי דברי הרמב"ם בספר יד החזקה "להלכה אמורים... ודברים שאין יוצא מהן דין מהדינים ולא מוסר והנהגה וידיעה הצריכה, אין מדרכו ז"ל להטפל בהם בחיבור זה"²?

לתלמיד
עמ' 5

יתירה מזו: ענין זה - איך והיכן נגנז הארון - "במחלוקת שנוי"³, ואם כן לשם מה מכריע הרמב"ם כדברי האחד³ מאחר שלכאורה אין ענין זה נוגע לדין?

שאלה שנייה

כתוב בתורה שהארון עם לוחות הברית צריך להיות בקדש הקדשים. בנוסף לכך, מציאותו של הארון בקודש הקודשים היתה חשובה לעבודת הכהן גדול ביום הכיפורים בקודש הקודשים. אם כן, היתכן שיאשיהו המלך גנז את הארון והכפורת? הרי בגלל זה היה חוסר בעבודת יום הכיפורים במשך כמה שנים, כי הקטרת הקטורת, הזאת הדם וכו', היו צריכים להיות על הכפורת! (מהנחה בלתי מוגה)

לתלמיד
עמ' 5

א) מדוע פוסק הלכתי מתייחס לשאלה היסטורית, והכי צד מכריע הוא בין דעות שונות? ב) הייתכן שיאשיהו גנז מדעתו את ארון הברית מבית המקדש, דבר שפגם לכאורה בעבודות המקדש ללא צורך למשך שנים רבות?

1. כפי שהקשו במפרשים: חידושים וביאורים להיעב"ץ על אתר. וראה חת"ס לחולין ז, א ד"ה קדושה ראשונה.
2. יומא נג, סע"ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ז. ובכ"מ.
3. ראה לקמן הערה 12 [בשיחה].

ג. קדש קודשים חילופי

הרבי מסביר שדברי הרמב"ם אינם התערבות חריגה בהשערות ארכיאולוגיות היסטוריות, אלא הכרעה הלכתית חשובה ביותר.

<< הרבי

הכרעה הלכתית במבנה בית המקדש

והביאור בזה: מה שכתב הרמב"ם "ובעת שבנה שלמה את הבית כו' בנה בו מקום לגנוז בו הארון כו'" מונתו בזה לא להכריע היכן נגנוז הארון (שהרי מה שהיה היה), אלא לחדש בזה דין בבנין הבית.

לתלמיד
עמ' 6

גניזת הארון אינה רק ענין של "בדיעבד" ולית ברירה⁴, אלא שמלכתחילה נקבע בבנין הבית שהארון (כאילו) יהיו לו שני מקומות בבית המקדש: א) מקום גלוי, על האבן שתיה בקדש הקדשים; ב) מקום לגנוזו "למטה" מקדש הקדשים ("במטמוניות עמוקות ועקלקלות") - ואף מקום זה הוא מלכתחילה חלק מהבית⁵.

בהלכות בנין בית הבחירה מחדש הרמב"ם, שחוץ מהמבנה הגלוי שנבנה על ידי שלמה, תוכנן ונבנה חלק נוסף, נסתר, שהיה אמור להיות קודש קודשים חילופי, ואף הוא קנזש באותה הזדמנות.

שלמה המלך רמז לכך בחנוכת הבית

מקור 8 תוספות הרא"ש על הוריות דף י"ב עמ' ב'

הרבי מציין בהערה שדבר זה מובא גם באחד מהפרשנים האחרים:

וגנוזו, שנאמר: "ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה': תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל". ומשמע מלשון פשוטו של מקרא, שהוא אמר לגנוזו.

לתלמיד
עמ' 6

אלא משמע מכאן, שפאשר בנה שלמה את בית המקדש, ידע שסופו לחרב, וישראל יגלו מעל אדמתם, והכין בית תחת הקרקע שיהיה מוכן לגנוז בו ארון, כדי שלא ישלטו בו יד אמות העולם. ועליו אמר יאשיהו: "בבית אשר בנה שלמה". ויש לומר, שפאשר שלמה אמר "ונאשם שם מקום לארון" הוא התכוון לאותו מקום. ולא כל העולם ידעו היכן אותו מקום, אלא חסידיו כהנה ולויה שהיה מסור להם דור אחר דור. והינו דקתיב "ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה'" - שהיו מבינים ויודעים את מקומו.

הרא"ש מחדש דבר מעניין. כאשר שלמה המלך בירך את ישראל בחנוכת בית המקדש (מקור 9), והזכיר שם "ואשים שם מקום לארון", הוא לא התכוון לקודש הקודשים הרגיל, אלא למקום המסתור החילופי. הכול תוכנן מראש, ואפילו נרמז בצורה גלויה, אלא שרק המעגל הקרוב ביותר ידע מכך. ועל זה אמר המלך יאשיהו לכוהנים - "שימו אותו בבית אשר בנה שלמה". הם לא היו צריכים לייצר מקום מסתור, הכל היה מוכן מראש על ידי שלמה המלך.

5. ראה תוס' הרא"ש להוריות יב, א. צפע"ז עה"ת בהפטרות פ' פקודי - שזהו מה שאמר שלמה (מלכים א ה, כא) ואשים שם מקום לארון.

4. להעיר מחסדי דוד לתוספתא שם דלמ"ד ארון במקומו נגנו - "בשעה שבאו האיבים למקדש, מעצמו נגנו במקומו".

מקור 9 מלכים א', פרק ח' פסוקים י"ב-י"ג, כ"א

אָז אָמַר שְׁלֹמֹה ה' אָמַר לְשִׁכְנֵן בְּצֶרְפֶּל. בְּנֵה בְנֵייתִי בַּיִת זָבֵל לָךְ מְכוּן לְשִׁכְתְּךָ עוֹלָמִים. וְאַשֶׁם שָׁם מְקוֹם לְאָרוֹן, אֲשֶׁר שָׁם בְּרִית ה', אֲשֶׁר כָּרַת עִם אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.

לתלמיד
עמ' 6

לשם המחשה: כפי שבבית הלבן ישנו בונקר תת קרקעי משוכלל שמאפשר לנשיא ולצוותו לנהל את המדינה במצב חירום. כך גם בבית המקדש, כאשר שלמה המלך תכנן את תכנית המתאר, על פי רוח הקודש כמובן, היה צורך להוסיף שם גם קודש קודשים חילופי שיאפשר את גניזת הארון בעת הצורך.

<< הרבי

כלומר: גניזת הארון אינה עניין נוסף לבית המקדש (שנעשה כדי לגנוז ולשמור את הארון בעת הצורך) אלא שזהו דין בבנין הבית: כשם שלצורך שלימות המקדש צריך שייבנה מקום - קדש קדשים - בו יעמוד הארון באופן גלוי, כך צריך בית המקדש למקום גניזה - בקדש הקדשים⁶ - בשביל הארון (ובזה מובטחת נצחיותו של קדש הקדשים, מאחר שהארון הוא חלק עיקרי ממנו כנ"ל).

לתלמיד
עמ' 7

כלומר, כשהרמב"ם מספר על גניזת הארון הוא לא מדבר רק על גורלו ההיסטורי של הארון, אלא מחדש דין בבנין הבית, שכשתכננו את בנין המקדש, ובנו את קדש הקדשים, תכננו ובנו אז גם את מקום הגניזה של הארון, וקידשו אותו בתור חלק מקדש הקדשים. וכך הבטיחו את הנצחיות של קודש הקדשים.

הלך מחשבתו של מנהיג

טמון כאן עניין נפלא. כאשר שלמה השלים את בניית הבית הוא היה בשמחה גדולה - "וביום שמחת לבו - זה בנין בית המקדש". לרגל זה הוא ערך חנוכת בית בתכלית ההידור שנמשכה ארבעה עשר יום, עד כדי כך, שהחגיגה נמשכה גם במהלך יום הכיפורים, ואף אכלו באותו יום! ולא רק שזה לא נחשב כדבר בלתי רצוי, אלא על ידי זה בני ישראל נהיו "מזומנים לחיי העולם הבא"!

לתלמיד
עמ' 7

ובאותו זמן עצמו - "ידע שלמה שסופו ליחרב" ולכן "בנה בו מקום לגנוז בו את הארון למטה במטמוניות עמוקות עקלקלות". (מהנחה בלתי מוגה).

גם הטקסיות מוכיחה

כדי להוכיח שזה לא היה משהו חילופי, בדיעבד ובמצב חירום, אלא דבר שתוכנן מראש, מזכיר הרמב"ם שגניזת הארון נעשתה בצורה טקסית על ידי הלוויים, על פי ציוויו של יאשיהו המלך, שבזמנו, מצב בני ישראל היה מהבטוחים ביותר, ובית המקדש לא היה בסכנה.

כדי להוכיח יותר שגניזת הארון במקום זה לא היה עניין של בדיעבד, אלא כך נקבע מלכתחילה (שזה יהיה מקומו הגנוז של הארון בתור חלק מקדש הקדשים) - מבאר הרמב"ם שגם גניזת הארון היתה לא בעת החורבן⁷ - הזמן של בדיעבד, אלא בשעה שבית המקדש לא היה בסכנה כלל - כידוע

7. להעיר מחסדי דוד לתוספתא שם דלמ"ד ארון במקומו נגז - "בשעה שבאו האויבים למקדש, מעצמו נגז במקומו".

6. ועי' הג"ל ס"ד - שתוכן זה ברמב"ם הוא ע"ד צורת הבית, ובהלכה א' מפרש ע"ד קדש הקדשים (ושהארון הוא פרט וחלק ממנו) - מובן בפשטות שכוונת הרמב"ם ב"בנה בו מקום כו" היא לקדה"ק.

תוקף יד ישראל בזמן יאשיהו, ויתירה מזו, שההכנסה למקום גניזתו היתה על דרך ומעין הכנסת הארון לקדש הקדשים על ידי שלמה:

(א) יאשיהו המלך היה זה ש"צוה" לגנזו, על דרך הכנסתו לקדש הקדשים על ידי שלמה המלך.⁸ (ב) ההכנסה נעשתה על ידי "הלויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה" - על דרך שהיה בימי שלמה אשר "ויביאו⁹ הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו"¹⁰.

8. עפ"י תומתק הדגשת הרמב"ם "ויאשיהו המלך", וכן בלשון הפסוק שהביא "שלמה בן דויד מלך ישראל", כי הקידוש וכו' קשור עם המלך - ראה רמב"ם שם פ"ו ה"א.

9. מלכים א ה, 1.

10. כדמוכח מסיום הפסוק שהביא כאן "אין לכם משא בכתף", שלדעת הרמב"ם (סהמ"צ מ"ע לד) שהיא מצות הכהנים, שישאו הארון בכתף. וגם לדעת הרמב"ן

ד. קודש קודשים נצחי

<< הרבי

ועל פי כל הנ"ל, יוצא חידוש והפלאה לא רק בנוגע לשלימות המעלה והקדושה של הבית השני - שגם אז היה קדש הקדשים בשלימות והארון במקומו, אלא בזה מבוארת מעלה גם בקדושת בית ראשון:

לתלמיד
עמ' 8

למרות שבחיצונית לא היה הבית-ראשון בנין נצחי, שהיה יכול להיות, ואכן היה, חורבן הבית - אבל בפנימיותו אף בו ניתן ענין של נצחיות - שבבית ראשון ישנו מקום גניזה שבו לא היה חורבן, והארון הוא במקומו "עד היום הזה".

הרבי מוסיף שמדברי הרמב"ם יש ללמוד חידוש נפלא גם בנוגע לנצחיות בית המקדש הראשון. זה לא רק שבמבנה הבית הייתה תוספת פחות ידועה, ולא רק שכאשר הבית נבנה ידעו שהוא ייחרב ולשם כך תכננו מקום מיוחד עבור הארון. החידוש הוא שחלק מהבית הראשון מעולם לא נחרב, והוא קיים באופן נצחי, והוא עדיין קיים, באותו מקום, גם בימינו!

שלושה בתי מקדש שהם אחד

לתלמיד
עמ' 8

על פי הנ"ל גם יתוסף עומק בהקישור שבין שלשת בתי המקדש:

אין זה שישנם שלושה בתי מקדש נפרדים שיש שייכות בין זה לזה, אלא בעיקר¹¹ הם בית אחד¹²: בית המקדש השני וכן השלישי אינו בית חדש (בחלק עיקרי), אלא - הבית הראשון נבנה מחדש.

כבר בבנינו של הבית הראשון נקבע ענין שהוא לשעתו ולעתיד לבוא (כנ"ל), נצחי, השני והשלישי.

לדעת הרמב"ם (הנתמכת בדברי תוספות הרא"ש ומצייין זאת גם הגאון הרוגוצ'ובי כפי שהובא בהערה), מקום המסתור נבנה מראש על ידי שלמה בתור מקום חילופי עבור ארון הברית. מכאן שקודש הקודשים מעולם לא נחרב, וכאשר בית המקדש השני נבנה, הוא בעצם התחבר לאותו קודש קודשים קיים, וכך יהיה גם בבית המקדש השלישי.

אם כן, עיקרו של בית המקדש שהוא קודש הקודשים - קיים באופן נצחי. הוא מעולם לא נחרב, ולעולם לא יחרב.

ליקוטי שיחות חלק כ"א,

שיחה ב' לפרשת תרומה עמ' 156 והלאה

(משיחת ש"פ דברים, ה'תשמ"א)

ייתכן שכל זה מסביר מדוע יש התעניינות כה גדולה סביב הר הבית. במהלך ההיסטוריה, עמים ודתות שונים נלחמו על המקום הזה, הקריבו חיים, ועד היום - כל תזוזה קטנה בשטח הזה גורמת להתעניינות עולמית עצומה.

גם ברמה האישית, הכותל הוא מקום שמגיעים אליו שוב ושוב. הוא לא כמו אתרים היסטוריים אחרים, שאנשים באים מסמנים וי וממשיכים הלאה. המוני יהודים מגיעים לכותל שוב ושוב. מדוע?

11. ובפרט לדעת הרמב"ם (ריש פרשתנו): עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחה השכינה שהוא הארון.

12. לקו"ש חכ"א ע' 149 ואילך. ע' 261 ואילך.

כי הכותל לא רק מקום היסטורי שבו היה פעם בית המקדש. הוא משהו שקיים היום. קודש הקודשים קיים, וארון הברית עם הלוחות אותם משה רבינו קיבל מהקב"ה קיימים שם. קדושה עצומה זו – היא שמושכת את כולם כמגנט רב עוצמה.

ישאל השואל, באם כן, למה שלא נחפש את הארון תחת קודש הקדשים? התשובה היא שכבר ניסו..

סיפור הרב גץ והחיפושים אחר ארון הברית

בשנת תשכ"ט (שנתיים לאחר מלחמת ששת הימים, בה שוחררה ירושלים, והייתה תחת שליטה יהודית), החלו החפירות סביב הכותל שבסופן נחשפו המנהרות המוכרות היום כ'מנהרות הכותל'. היוזם והרוח החיה מאחורי החפירות הללו, היה הרב גץ, שחיוו נסובו סביב הכותל ושרידי בית מקדשנו.

שנתיים לאחר מכן, בשנת תשל"א, נחשף שער סתום במהלך החפירות שזוהה על ידי הרב גץ כ'שער הכוהנים'. שער זה, על פי השערתו, שימש ליציאת הכוהנים משטח הר הבית במקרה שנטמאו. בכך, לא הסתכם ייחודו של השער. לפי חישובי הרב גץ, בסבירות גבוהה, היה עלול השער להוביל אל מקומו של ארון הברית שהוטמן על פי הכתוב במשנה "במטמוניות עקלקלות".

התרגשותו הייתה גדולה – האם הוא עומד בפני מציאת ארון הברית?

הרבי מתנגד לחפירה

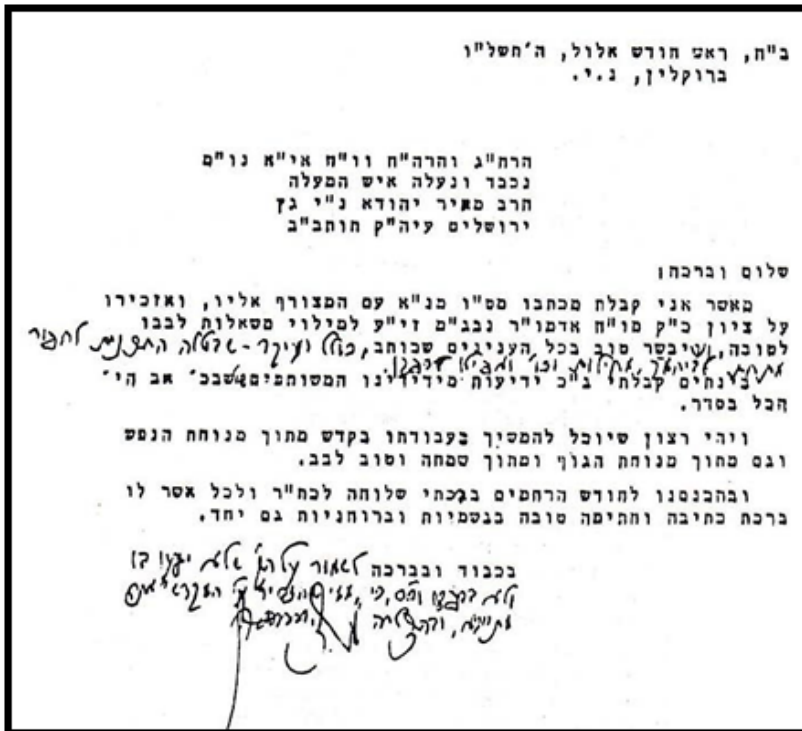
חלפו מספר שנים בטרם החליט הרב גץ לנסות לפרוץ את השער. ההחלטה להיכנס למקום מקודש כל כך לא הייתה קלה עליו, והוא הבין שעליו להתיעץ עם רבנים נוספים. את השאלה הגורלית החליט הרב גץ להפנות לרבי. הוא העלה על הכתב את פרטי השאלה ושיגר אותה לניו יורק.

זמן קצר לאחר מכן הגיע מכתבו הנחרץ של הרבי, ובו הוא כותב לרב גץ כי יזכירו על ציונו של חמיו, אדמו"ר הריי"ץ, למילוי משאלות ליבו לטובה, וכדי שיבשר טוב בכל העניינים עליהם "כולל ועיקר" – שבטלה התכנית לחפור מתחת לבי[ת] המק[דש], מחילות וכו' ואפילו לספקן".

בהמשך המכתב, הבהיר הרבי שוב, כי יש "לשמור על הק' [ודש] שלא יגעו בו, ולא בספקו וספק ספקו, כי 'ממי שהזהיר על המקדש' אתה מתיירא".

התשובה הייתה ברורה ונחרצת – אין לנסות להיכנס אל מעבר לשער.

הרב גץ קיבל את דעתו של הרבי וגנז את תוכניתו.

המנהרה מתגלה

חלפו מספר שנים. השנה היא תשמ"א. אל הרב גץ מגיעה קריאה בהולה מאחד ממהנדסי החפירות. כתוצאה מהחפירות, נפרץ לפתע אחד הקירות שעל יד 'שער וורן' שבצד הכותל. מאחורי החור הגדול התגלה חלל גדל ממדים שרצפתו מלאה במים ובוץ.

את ההתרגשות שאחזה ברב גץ למראה המנהרה שהתגלתה הוא מתאר ביומנו, "שעה ארוכה ישבתי מוטל ללא אונים, כשדמעות רותחות זולגות מעיניי, ולבסוף אזרתי עוז ובדחילו ורחימו נכנסתי ואמרתי 'תיקון חצות' כמנהגנו".

בהתרגשותו הרבה, החליט הרב גץ לנסות לחדור אל המנהרה פנימה בניסיונותיו למצוא את ארון הברית. המים הרבים שהציפו את המנהרה דרשו שאיבה רצינית ועיכבו את עבודות החפירה. התהליך המורכב אך זמן כאשר בינתיים עברה לה השמועה מפה לאוזן. שרים ובעלי תפקידים בכירים הוכנסו בסוד הגילוי המרעיש וה'סוד' הגדול הפך לשמועה מפורסמת.

הפרשה התפוצצה בקול רעש גדול. הידיעה על החפירות הגיעה לתקשורת וזו פרסמה את הסיפור. סערה גדולה קמה בעולם הערבי. ההסתה גברה וערביי ישראל החלו מאיימים במהומות.

לבד מול האספסוף

השעה הייתה שעת צהריים כאשר הרב גץ הוזעק מביתו אל מנהרות הכותל. הידיעה שהובאה לאוזניו הייתה דרמטית – ערבים פורצים למנהרה שהתגלתה דרך פתח הפונה אליה מכיוון הר הבית. הרב גץ רץ היישר אל המנהרה. הוא גילה לחרדתו קבוצה גדולה והולכת של ערבים האוחזים מוטות וכלי נשק מאולתרים מכל הבא ליד. הרב גץ עמד לבדו מול ההמון הזועם.

למזלו, נשא הרב אקדח. הוא שלף את נשקו ואיים על הבאים מולו: 'עצרו! אל תתקדמו!' הרגעים שחלפו עד שהגיעה תגבורת לעזרתו של הרב נדמו כנצח. עד מהרה הגיעה קבוצת תלמידי ישיבה והם התייצבו לצידו של הרב גץ. זה מול זה עמדו הרב והבחורים, כאשר מולם המון ערבי.

מול עיניו של הרב הובאו בלוקים גדולים וכמויות גדולות של בטון. הערבים יצקו קיר רחב במרכז המנהרה, ברוחב של כ-3-4 מטרים. חלומו של הרב נגוז מול עיניו. זמן רב ייקח לו להתאושש מכך.

במקביל, הורתה הממשלה – שחששה מפריצת מהומות – לאטום את המנהרה גם מצדם של מנהרות הכותל.

כך באה לה לסיומה פרשיית החיפוש אחר ארון הבית של הרב גץ במחילות הר הבית.

תפילתנו שתיכף ומיד יתקיים "ותחזינה עינינו בשוכך לציון", ונזכה לעלות ולראות את הר בית ה', ששים בבנינו ושמחים בתיקונו, אמן כן יהי רצון.

וידאו החיפושים במחילות

[סרט שבו מספר הרב גץ והמומחים שעבדו עמו על פרשת החפירות אחר ארון הברית.](#)

(מדקה 17:58 עד דקה 23:36)

